

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет фізичного виховання та спорту
Кафедра теорії та методики фізичного виховання**

**ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ СПОРТИВНО-МАСОВОЇ РОБОТИ**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконав: студент II курсу
14-211М групи

Спеціальності 014 Середня освіта
(Фізична культура)

Освітньо-професійної програми
«Середня освіта (фізична
культура)»

Мухтаров Майкл Абазарович

Науковий керівник: канд.пед.наук,
доцентка **Кольцова О.С.**

Рецензент: методист Херсонського
фахового спортивного коледжу
Черняк А.С.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Спортивно-масові заходи як фактор розвитку особистості	6
1.1. Суть та значення активної дозвіллевої діяльності у формуванні особистості.....	6
1.2. Загальна характеристика соціальної компетентності школярів.....	9
1.3. Загальна характеристика спортивно-масової та анімаційної діяльності.....	17
1.4. Особливості соціалізації особистості в процесі спортивно-масової роботи.....	21
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. Організація та методи дослідження	26
2.1. Особливості організації дослідження.....	26
2.2. Характеристика методів дослідження.....	28
РОЗДІЛ 3. Аналіз результатів дослідження	32
3.1. Організаційно-методичні аспекти проведення спортивно-масових заходів з використанням засобів олімпійської освіти.....	32
3.2. Результати дослідження рівня міжособистісних відносин як складової соціальної компетентності учнів.....	39
Висновки до розділу 3.....	47
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50
ДОДАТКИ	55
Додаток А.....	56
Додаток Б.....	59
Додаток В.....	60
Додаток Г.....	62

ВСТУП

Актуальність. На всіх етапах життя людини висувались високі вимоги до розвитку її особистісних якостей. Зміни в сучасному житті висувають нові вимоги до розвитку компетентностей людини, особливо соціальних, які забезпечують її духовний розвиток протягом життя та впливають на формування міжособистісних відносин [2].

Формування особистісних якостей людини та міжособистісних відносин завжди були в центрі уваги багатьох вчених (Б.Г. Анан'єв, А.В. Петровський, А.С. Макаренко, Є.С. Волков, К.А. Альбуханова-Славська та ін.).

Соціокультурна ситуація та масова діджиталізація призводять до формування певних суперечностей в ціннісних орієнтаціях дітей та молоді. Цей факт обумовлює необхідність пошуку нових підходів у зменшенні впливу негативних тенденцій на особистість, формуванні її особистісних якостей.

Одним з підходів впливу на особистість є використання засобів та методів фізичної культури. В контексті нашого дослідження, значення фізичної культури розглядаються нами через єдність об'єктивних і суб'єктивних цінностей, що відіграють важливого значення у формування ціннісних відносин людини. Це відбувається завдяки процесу осмислення, формуванню уявлень, переконань та нових програм поведінки, що сприяє становленню Я-концепції особистості [11, 16, 24].

Одним з розповсюджених напрямів фізичної культури є спортивно-масова робота, яка насичена ігровою діяльністю, змагальною активністю та елементами свята. Цей факт підводить до розгляду спеціально-організованої спортивно-масової роботи як ефективного форми регуляції міжособистісних відносин, соціальної поведінки та активності [37, 39].

Усе вище зазначене обумовлює актуальність нашого дослідження, яке спрямоване на пошук нових підходів у формуванні соціальних компетентностей школярів.

Написання кваліфікаційної роботи відбувалось відповідно науково-дослідної теми кафедри теорії та методики фізичного виховання «Соціально-педагогічні та медико-біологічні основи фізкультурно-оздоровчої роботи різних груп населення»

Об'єктом дослідження є соціальні компетентності школярів.

Предмет дослідження - вплив спортивної-масової діяльності на формування культури міжособистісних відносин школярів як складової соціальних компетентностей школярів.

Мета дослідження - проаналізувати зміст і сутність соціальних компетентностей школярів та визначити вплив фізкультурно-спортивної діяльності на їх формування.

Відповідно до мети дослідження визначено наступні **завдання**:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз значення спортивно-масових заходів у процесі розвитку соціальних компетентностей особистості.

2. Визначити зміст та технологію створення програм спортивно-масових заходів.

3. Проаналізувати вплив спортивно-масової діяльності на формування культури міжособистісних відносин як складової соціальних компетентностей школярів.

Методи дослідження:

1. Теоретичні (методи аналізу, порівняння та узагальнення наукових джерел з проблеми дослідження);

2. Емпіричні (спостереження, діагностична бесіда, анкетування, педагогічне тестування).

3. Методи математичної статистики.

Наукова новизна полягає у підтвердженні ефективності спортивно-масової роботи та складових олімпійської освіти у формуванні міжособистісних відносин та соціальної активності школярів, що є важливими складовими їх соціальних компетентностей.

Теоретична та практична значимість роботи полягає в тому, що проведене дослідження даної проблеми може служити додатковим інформаційним матеріалом для здобувачів вищої освіти, а також може використовуватися будь-якою категорією людей, зацікавлених у вивченні цього питання. Практичне дослідження може бути використане як достовірний, отриманий експериментальним шляхом матеріал для подальшого, більш розширеного дослідження з даної теми.

Апробація дослідження.

За матеріалами кваліфікаційної роботи надруковано статтю [25] у збірнику наукових праць «Основи побудови тренувального процесу в циклічних та екстремальних видах спорту» (Харків, 2021 р.)

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота містить вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел. Результати ілюстровано таблицями та рисунками. Текст роботи викладено на 49 сторінках.

РОЗДІЛ 1

СПОРТИВНО-МАСОВІ ЗАХОДИ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

1.1. Суть та значення активної дозвіллєвої діяльності у формуванні особистості

Діти учнівського віку - це певна соціальна група, для якої характерно особистісне становлення, соціалізація, адаптація до навколишнього світу, формування життєвих компетентностей [4].

Кожна дитина має певні вікові особливості в різні періоди свого розвитку. На прояв даних особливостей впливають різні фактори такі як соціальний розвиток, оточення, рівень культури, умови життя тощо.

Для школярів характерні певні суспільні відносини, які обумовлені суб'єктивною сутністю. Кожен учень займає певну суспільну позицію у цих відносинах й може її перетворювати в залежності від обставин. В процесі перетворень можуть виникати певні протиріччя, що можуть призвести до цілого комплексу специфічних проблем [32].

Важливого значення в житті будь-якої дитини відіграє її дозвіллєва діяльність.

«Дозвілля – це певна діяльність людини у її вільний час поза сферою навчання чи праці, завдяки якій особистість розвиває в собі нові вміння та навички, відновлює фізичні та психічні ресурси організму» [12].

Дане визначення дає зрозуміти, що дозвілля це не байдикування, а певна корисна діяльність, спрямована на розвиток особистості. Дана діяльність повинна здійснюватися з урахуванням інтересів особистості та сприяти засвоєнню культурних цінностей. Одним з видів такої діяльності є фізкультурно-оздоровча.

Фізкультурна діяльність сприяє досягненню загальнозначущих цілей, формування життєвої програми особистості, фізичному

удосконаленню, позитивному психоемоційному стану, задоволеності своїм проведеним часом та інше [29].

Специфічними рисами, характерними для дітей, є наявність в неї творчої активності, схильність до ігрової діяльності, пошуку нових відчуттів, емоційність та інше.

Інтерес до ігор у дітей носить переважний характер, вона є універсальним засобом навчання та виховання в дитячому віці. Гра – це певний світ для дитини, в який вона повністю поринає. Цей світ має великий вплив на дитину, відриває її від повсякденності [36].

Автори [28, 37, 38] наголошують, що успіх дитячих та молодіжних заходів часто залежить від включення в них ігрових блоків, які сприяють змагальності, розвитку творчості та вміння працювати в команді.

Важливою складовою впливу на особистість в процесі дозвіллевої діяльності є своєрідність виховного простору, яке є пріоритетним для дітей. Враховуючи вікові особливості, більшість дітей бажають проводити час з однолітками в активній діяльності, задовольняючи інтереси при виборі форм її проведення. Всі означені аспекти можуть реалізовуватись в контексті фізкультурно-оздоровчої діяльності [6, 14].

Фізкультурно-оздоровча та спортивно-масова діяльність – це певна спеціально-організована форма проведення дозвілля, яка сприяє:

- задоволенню потреб людини в руховій активності;
- формуванню основ здорового способу життя;
- передачі соціального досвіду;
- формуванню особистісних якостей та необхідних компетентностей;
- розвитку самостійності, дисциплінованості, вміння працювати в команді та інше [37].

Важливою ознакою фізкультурно-оздоровчої діяльності є наявність психологічного комфорту, задоволення прагнення у міжособистісному спілкуванні. Дане спілкування задовольняє потреби:

- у спілкуванні, емоційному контакті, взаємодії;
- в отриманні інформації;
- в командній роботі, спільних діях тощо [21].

Існує безліч різноманітних форм фізкультурної роботи, які можна поділити на групи за наступними ознаками:

- за змістом (навчальні, пізнавальні, розважальні та інше);
- за часом (короткочасні, систематичні та інше);
- за характером (пасивні, активні);
- за видом взаємодії (безпосередні й опосередковані);
- за проведенням (теоретичні, практичні, комбіновані) [37].

Фізкультурна діяльність здійснює безпосередній вплив на внутрішню культуру людини, формує певні особистісні властивості, які складають індивідуально-суб'єктивні аспекти культури людини [31].

Особливого значення в організації фізкультурної діяльності відіграють працівники закладів загальної середньої освіти. Чисельні дослідження підтверджують, що саме від вміння підібрати та запропонувати дітям різні форми активного відпочинку в контексті фізкультурно-оздоровчої діяльності залежить ступінь захоплення, а в подальшому, й формування інтересу до занять фізичною культурою та спортом. Звісно, культура здорового способу життя залежить й від старань самої особистості, її бажань та прагнень до нових знань, вмінь та навичок [1, 22].

Відмінною ознакою фізкультурної діяльності є її емоційна забарвленість, можливість реалізації, отримання нових вражень, міжособистісне спілкування та інше [37].

Основною метою фізкультурної діяльності є наближення цінностей здорового способу життя до особистісних, скасування шкідливих звичок тощо. Таким чином активне фізкультурно-оздоровче дозвілля перетворюється в спосіб життя, стійку життєву навичку [31, 40].

Особливістю сучасного підходу до фізкультурної діяльності є активне використання дозвіллевих технологій, активних форм та методів проведення заходів, високий творчий рівень та культурно-технічна складова.

В процесі фізкультурної діяльності у дитини формується її прихильності, індивідуальний стиль занять, принципи організації активної частини життєдіяльності [15, 24, 36].

Враховуючи вище означене, можна зазначити, що суспільство зацікавлене в ефективному використанні можливостей фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи для духовного й фізичного розвитку молодого покоління. Фізкультурно-оздоровча діяльність стає активною складовою життєдіяльності дитини, в тому числі в закладах освіти, де відбувається самореалізація потенціалу особистості.

Основними ознаками фізкультурної діяльності є самореалізація, саморозвиток, спілкування, рекреація, оздоровлення та інше, що обумовлює її соціальну складову. Успіх фізкультурно-оздоровчих заходів залежить від цікавості та насиченості, надання можливості прийняти активну участь та проявити себе кожному її учаснику. Зазначимо, що на вибір форм та змісту фізкультурної діяльності впливають сучасні тенденції способу життя [37].

1.2. Загальна характеристика соціальних компетентностей школярів

«Компетентності особистості – це певні характеристики особистості, які дозволяють досягти поставлених цілей» [8].

Неналежна увага до формування необхідних життєвих компетентностей (рис. 1.1.) в закладах освіти в подальшому призводить до труднощів у реалізації життєвої стратегії дитини [17, 23].

Рис. 1.1. Ключові компетентності особистості.

Аналіз державного стандарту початкової та середньої освіти дозволив визначити основні компетентності нової української школи (рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Компетентності нової української школи.

В досягненні цілей найбільшого значення мають компетентності соціального характеру [10].

Основними критеріями соціальної компетентності є:

- здатність до спілкування;

- адекватність дій та поведінки;
- здатність до співпраці;
- наявність особистісних характеристик та ціннісних орієнтацій [3].

Відповідність означеним критеріям та соціальним очікуванням зумовлює ступінь розвитку соціальної компетентності.

Розглянемо структуру соціальної компетентності:

1. Наявні знання.
2. Мотивація.
3. Ціннісне ставлення.
4. Емоційно-вольова регуляція.
5. Поведінка та досвід прояву компетентностних показників [10, 33].

В наукових дослідженнях є й інші підходи до визначення складових соціальної компетентності. Наприклад, Т. Кучина [20] виділяє когнітивний, інтелектуальний та діяльнісний компоненти, які обумовлюють поведінку та діяльність особистості.

Смагіна Т. [33] виокремлює такі структурні складові соціальної компетентності: знання, ціннісний та поведінковий.

В контексті нашого дослідження, ми спираємося на структуру, яка містить в собі особистісний, когнітивний та морально-ціннісний компоненти.

В даному випадку, особистісний компонент соціальної компетентності містить в собі саме ті особистісні якості, які сприяють самореалізації людини (емоційна стійкість, соціальна активність, належний рівень самооцінки та комунікативних якостей, ціннісні орієнтації, толерантність, морально-вольовий контроль та інше) [3, 35].

Особистісні якості людини, що сприяють активній соціалізації людини складають базис когнітивної складової.

До морально-ціннісного компоненту відносяться ціннісні орієнтації особистості, відношення до здорового способу життя тощо та вміння

реалізувати все це на практиці. Деякі дослідники [23, 27] додатково відносять в дану категорію ще мотивацію діяльності та ступінь її сформованості.

Враховуючи все вище викладене, можна скласти наступну структурну схему соціальної компетентності (рис. 1.3.).

Рис. 1.3. Складові соціальної компетентності

Багато дослідників [23, 26] наголошують на важливій ролі, що відіграють заклади освіти у становленні соціальних компетентностей особистості в процесі саморозвитку та самовиховання, що реалізується:

- у формуванні рішень стосовно себе та власних дій, розуміння власних почуттів, формуванні належної самооцінки, перемагати невпевненість тощо;
- у доборі ефективних шляхів вирішення поставлених завдань;
- у взаємодії з іншими людьми, розумінні їх особистісних рис, бажань;

- у відповідності поведінки, повазі до прав та обов'язків інших людей тощо.

Виходячи з вище означеного, можна дійти до висновку, що існує безліч підходів до розуміння та розвитку соціальних компетентностей на різних вікових етапах.

Отже, поєднуючи всі вище означені підходи, можна сказати, що в структурі соціальної компетентності підлітка мають бути наступні компоненти:

- Теоретичний (когнітивний), який характеризується наявністю необхідних знань, поведінкових норм, суспільних вимог, особливостей щодо соціальних відносин, підходів до уникнення суперечностей та конфліктних ситуацій, що сприяє формуванню ідеалів особистості, її ціннісних орієнтацій, вибору засобів для досягнення мети та інше. До основних критеріїв даного компоненту відносяться глибина знань та їх імплементація в життя.

- Поведінковий – характеризує психологічну самостійність особистості, особливості відносин між людьми, обумовлює соціальну активність людини на основі встановлених норм та правил, вміння вирішувати внутрішні та зовнішні конфлікти, здійснювати моральний вибір. Поведінковий компонент має за підґрунтя теоретичний й реалізується у практичних вчинках [4, 10].

Важливого значення в контексті поведінкового компоненту відіграє міжособистісна взаємодія, в якій виділяють п'ять основних понять:

- суперництво;
- співробітництво;
- уникнення;
- компроміс;
- пристосування [4].

Важливо зазначити, що в будь-яких міжособистісних відносинах відображаються як суспільні інтереси так й особистісні, що потребує збереження певного балансу для ефективності роботи й спілкування.

Саме тому поведінка людини обумовлена вмінням діяти відповідно до особистісних ціннісних орієнтацій.

Як вже зазначалось, ще одним показником поведінкового компоненту є соціальна активність особистості, яка проявляється у внутрішній готовності та вмінні цілеспрямовано взаємодіяти з соціумом.

Важливого значення в поведінковому компоненті соціальної компетентності відіграє вміння відстоювати власні думки та інтереси. Дане вміння відображає самооцінку людини, її відношення до оточуючого середовища, наявність здібності нести відповідальність за власні думки та дії [4, 20].

Отже, враховуючи вище означене, можна сказати, що підґрунтям розвитку соціальної компетентності дітей та підлітків є їх емоційно-вольова сфера та соціально-комунікативна діяльність.

Аналіз науково-методичної літератури дозволив визначити, що ефективний розвиток соціальної компетентності залежить від:

- вікових та особистісних особливостей;
- психоемоційного клімату освітнього простору родини, закладу освіти та ін.;
- життєвого досвіду;
- рівня взаємодії з дорослими;
- особливостей освітнього та виховного процесів;
- мотивації;
- дотримання педагогічних принципів та інше [4, 20, 27].

В повсякденному житті соціальні компетентності особистості відіграють важливу роль у формуванні та становленні міжособистісних відносин.

«Міжособистісні відносини – це взаємозв'язки між людьми, що об'єктивно проявляються в характері і способах взаємних впливів, які здійснюють люди один на одного в процесі сумісної діяльності і спілкування» [12].

В багатьох наукових дослідженнях висвітлено взаємозв'язок між спільною груповою діяльністю та становленням міжособистісних відносин, які формують як ділові (робочі) стосунки так й особистісні. Належний рівень сформованості означених стосунків сприяє формуванню емоційного клімату групи [4, 23].

При формуванні міжособистісних відносин у групі, важливо пам'ятати, що кожна людина має займати в ній певне місце. Дане місце обумовлено рядом психологічних обставин як позитивних так й негативних. Все це призводить або до прийняття людини групою, або до відторгнутості чи ізоляції. Останнє може призвести до подальших психологічних ускладнень та негативного впливу на формування особистості дитини. Також зазначимо, що будь-які міжособистісні відносини можуть бути стійкими чи нестійкими. Все це обумовлює певну роль та місце кожної дитини у системі міжособистісних відносин - статус. В різноманітних соціальних чи робочих групах людина може обіймати різний статус, що відображається у його авторитетності та ступені впливу на групу [32].

Людина з найбільшим авторитетом у групі, яка відіграє суттєву роль у прийнятті рішень та регулюванні діяльності й відносин у групі є лідером, при чому не обов'язково він є керівником групи й може висуватися стихійно [32].

В процесі формування соціальних компетентностей школярів необхідно враховувати фактори педагогічного впливу (рис. 1.4.).

Рис. 1.4. Фактори педагогічного впливу на розвиток соціальної компетентності школярів

Враховуючи означені фактори, наведені на рисунку 1.4., ефективність формування соціальної компетентності залежить від активності використання діяльнісного підходу вчителя та учнів.

Діяльнісний підхід вчителя полягає у:

- організації освітнього простору з активним використанням ігрової діяльності;
- формуванні завдань різного рівня;
- формуванні цікавих варіативних домашніх завдань;
- здійснює організацію творчої роботи;
- сприяє формуванню особистісних якостей учнів та інше.

Діяльнісний підхід учнів полягає у:

- складанні індивідуальної освітньої траєкторії;
- активній роботі в групі;
- самооцінюванні;
- формулюванні мети та завдань власної діяльності;

- соціальній активності;
- постановці особистісних цілей щодо саморозвитку та самовиховання тощо [4, 27, 33].

1.3. Загальна характеристика спортивно-масової та анімаційної діяльності

Важливого значення в житті кожної дитини, формуванні основ здорового способу життя та оптимізації рухової активності відіграє спортивно-масова робота. Одним з підходів підвищення зацікавленості школярів до спортивно-масової роботи є використання спортивної анімації під час заходів.

Загалом, цікавість до анімаційної діяльності обумовлена філософією відпочинку, яка містить в собі безліч напрямів діяльності. Розподіл видів діяльності аніматорів наведено на рис. 1.1.

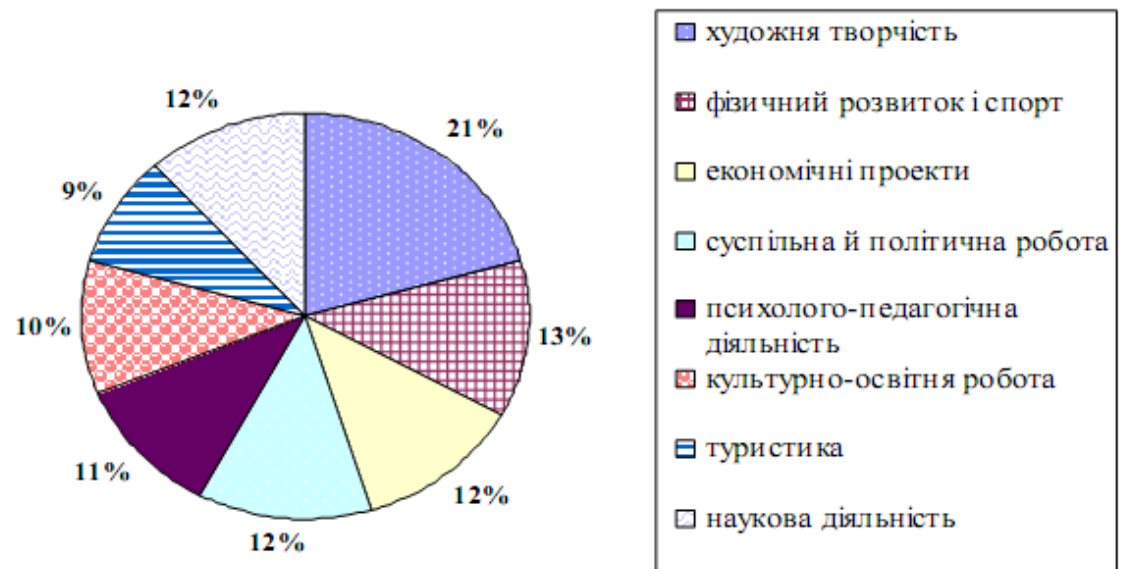

Рис. 1.5. Види діяльності аніматорів

Особливого значення анімаційна діяльність набуває саме в контексті фізичної культури та спорту, що сприяє емоційності,

підвищенню інтересу до активного та пасивного відпочинку, передбачає наявність певної рухової активності та пропагандистської діяльності щодо здорового способу життя для різних вікових груп.

У спортивно-масових заходах з використанням анімаційної діяльності використовуються різноманітні види рухової активності, в тому числі рухливі ігри, фітнес-технології, естафети, квести та інше.

Спортивно-масова діяльність задовольняє потреби людини в русі та спілкуванні, її особистісному розвитку [21, 29, 37].

Все частіше в останній час складовою спортивно-масових заходів є творча анімація, яка сприяє реалізації творчого потенціалу особистості, підвищенню інтересу та видовищності через креативність.

В практиці спортивно-масової роботи виокремлюють наступні функції анімаційної діяльності:

- оздоровча – сприяє активному відновленню фізичних сил та емоційного стану людини;
- освітня – сприяє формуванню нових знань, вмінь та навичок на фоні підвищеного позитивного емоційного стану;
- пропагандистська – сприяє популяризації занять фізичною культурою та спортом, ведення здорового способу життя;
- холістична – за допомогою позитивних емоцій, вносить різноманітність та радість в повсякденне життя, створює атмосферу свята [25, 37].

Ефективна реалізація спортивно-масової роботи з використанням анімаційної діяльності відбувається за умови врахування наступних складових:

1. Використання сучасних видів рухової активності в анімаційних спортивно-масових програмах.
2. Наявна матеріальна-технічна база та інвентар.
3. Рівень підготовки аніматорів [22, 37].

Основу будь-якої анімаційної діяльності в контексті спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи складає здоровий спосіб життя. Тобто, вона спрямована на збереження та зміцнення здоров'я, популяризацію занять фізичною культурою та спортом.

Саме тому, важливого значення набувають спортивні конкурси, змагання, ігрова діяльність, під час яких відбувається підвищення інтересу учасників. Загальноприйнята класифікація рухливих ігор представлена на рисунку 1.6 [37].

Ігри за цільовим призначенням	Ігри за віковими групами	Ігри за характером організації та взаємодією граючих
<ul style="list-style-type: none"> • З освітньою метою • З метою відпочинку • З оздоровчою метою 	<ul style="list-style-type: none"> • Ігри для дошкільників • Ігри для молодшого шкільного віку • Ігри для середнього шкільного віку • Ігри для молодих та дорослих 	<ul style="list-style-type: none"> • Колективні (некомандні) ігри без ведучого та з ведучим • Командні ігри без доторкання до суперника • Командні ігри з доторканням до суперника

Рис. 1.6. Класифікація рухливих ігор

Серед основних різновидів ігрової діяльності у спортивно-масовій роботі можна використовувати наступні:

- тренувальні ігри;
- сюжетно-рольові;
- ігри-квести;
- розважальні ігри [37].

Серед важливих методичних аспектів організації спортивно-масової роботи з використанням анімаційної діяльності можна виокремити безпечність проведення, наявність чітких інструкцій та

правил, підведення підсумків. Додатковим аспектом виступає наявність яскравого реквізиту та інвентарю.

Під час організації спортивно-масової діяльності необхідно уникати монотонності та втрати зацікавленості. Саме тому використання ігрової діяльності під час спортивно-масових заходів спонукає дітей до активних дій, розвиває їх фізичні та особистісні якості.

Ефективність виховання особистісних якостей людини в процесі спортивно-масової роботи визначається наступними факторами:

- змагальний ефект;
- патріотичність;
- командна взаємодія, взаємодопомога, колективізм [21].

Саме ці фактори складають основу виховного впливу на особистість дитини, а командна діяльність реалізує принцип «виховання колективу через колектив». Даний процес є закономірний та сприяє формуванню контактів в середині групи, що носять постійний характер.

Використання засобів фізичної культури та спорту в процесі виховання особистості відіграє важливого значення у формуванні міжособистісного спілкування та зміцненні колективу, особливо на початковому етапі його становлення.

Виходячи з вище зазначеного, спеціально організована спортивно-масова та фізкультурно-оздоровча робота частково вирішують завдання соціально-психологічного виховання молодого покоління, сприяють соціальній адаптації дітей, формують погодженість дій. Все це відіграє важливу роль у розвитку особистості, її самовихованні та самовдосконаленні.

Раціональна організація спортивно-масової роботи підвищує рівень зв'язку, особливо за умови зосередження уваги не тільки на інтенсивності спілкування, а й на зменшенні раніш сформованих негативних факторів та мотивів спілкування [21, 37].

Виховання учнівського колективу в процесі спортивно-масової роботи проходить у три етапи:

1. Налаштування погодженості та злагодженості, прискорення соціальної адаптації.
2. Спрямованість на формування єдності колективу.
3. Формування ціннісних орієнтацій та єдності школярів.

Означений підхід допомагає формулювати перед фізичною культурою певні завдання щодо соціально-особистісного керування виховання дітей різного віку [21, 24].

1.4. Особливості соціалізації особистості в процесі спортивно-масової роботи

Важливість соціалізації обумовлена необхідністю збереження суспільства, формування ціннісних орієнтацій, загальнолюдських ідеалів та основ суспільної поведінки.

Процес соціалізації базується на соціально-історичному досвіді та суспільних нормах. Для дитини цей процес починається з раннього дитинства, коли вона починає наслідувати батьків, сімейні цінності тощо, переймають стиль та навички взаємодії з оточуючими [32].

Отже, «соціалізація - це процес, в результаті якого індивідом засвоюються основні елементи культури: символи, значення, цінності, норми» [12].

В процесі соціалізації особистості відбувається формування життєвонеобхідних особистісних якостей, становлення власного «Я».

Виокремлюють два рівні соціалізації:

- первинний;
- вторинний [4].

Первинна соціалізація відбувається в контексті взаємодії в малих групах. Важливу роль в процесі первинної соціалізації особистості відіграє навколишнє оточення, яке безпосередньо впливає на дитину.

При вторинній соціалізації активну роль відіграють саме заклади освіти та великі соціальні групи. Тут додатково здійснює вплив на особистість вчителі, адміністрація освітніх закладів та інше. Цей вплив вузько спеціалізований та реалізує конкретні функції.

Визначимо основні етапи, протягом яких проходить процес соціалізації:

1. Десоціалізація – процес зміни сформованих звичок, цінностей, норм та інше.
2. Ресоціалізація – процес формування нових ціннісних орієнтацій, норм поведінки та інше [4, 32].

Будь-який вплив на особистість носить вибірковий характер, який обумовлений певними адаптативними процесами до ситуацій та зовнішніх умов. Відповідно до ролі, яку відіграє особистість в певній ситуації, формуються її цінності, якими вона керується в процесі життєдіяльності.

Показником соціалізації особистості є рівень її спілкування з іншими в різних видах діяльності.

На сучасному етапі безліч компонентів соціального та інтернет середовища сприяє становленню та самовизначенню особистості. Однак, з іншого боку, деякі фактори впливу є досить екстремальними, що підвищує рівень тривожності, сприяє розвитку нервово-психічної патології.

Виходячи з вище зазначеного, сучасне сьогодні з точки зору особистості можна визначити як «людина, що змінюється в світі, що змінюється». Саме тому необхідно виховувати в дітях вміння швидко адаптуватися, формувати стійкість до труднощів та змін [4, 32].

В цьому контексті особливого значення набуває саме фізична культура та спорт, які сприяють оздоровленню тіла та поліпшенню психоемоційного стану. Це супроводжується вдосконаленням морально-вольових якостей, комунікативних здібностей, формуванню нових соціальних ролей, надає можливостей щодо переживань нових емоцій.

Фізичній культурі та спорту притаманні наступні складові, які сприяють соціалізації особистості:

1. Інтерес та цікавість.
2. Подолання певних труднощів та завдань.
3. Емоційність.
4. Подолання власних страхів.
5. Виховання особистісних якостей.
6. Формування нових ідеалів [29].

Ефекти від використання анімаційної діяльності під час спортивно-масових заходів припускають:

1. Формування нових соціальних ролей, яка є підґрунтям для самосвідомості людини, формування нових поведінкових шляхів.
2. Зміна стереотипів поведінки, розкриття психологічного потенціалу особистості.
3. Внутрішня робота з формування цінностей, особистісних смислових рівнів.
4. Сума особливих емоційних станів, які виникають під час різноманітних ситуацій [29, 36].

Отже, соціалізація особистості під час занять фізичною культурою та спортом відбувається у напрямку колектив-особистість, де кожен робить свій внесок у розвиток стосунків та групової взаємодії.

Висновки до розділу 1.

В сучасних умовах життєдіяльності наявний дуже великий вплив засобів масової інформації, інтернету та ін. на формування ціннісних

орієнтацій особистості, її моральних норм та поведінки. В контексті цього, особливу увагу необхідно приділяти підростаючому поколінню та враховувати цілий комплекс особливостей життєдіяльності дітей та молоді.

Важливого значення в житті кожної людини та становленні її в колективі відіграють соціальні компетентності, основними критеріями яких виокремлюють: здатність до спілкування; адекватність дій та поведінки; здатність до співпраці; наявність особистісних характеристик та ціннісних орієнтацій. Відповідність означеним критеріям та соціальним очікуванням зумовлює ступінь розвитку соціальної компетентності.

Основними складовими соціальної компетентності визначають: мобільність, вміння адаптуватись та визначати особистісні завдання, вміння планувати та реалізовувати власні ідеї, працювати в команді, підтримувати партнерські взаємини, здатність до вирішення проблемних чи конфліктних ситуацій. Рівень сформованості соціальної компетентності відображає структуру міжособистісних відносин, на які впливають об'єктивні (мета, шляхи досягнення, взаємовідносини) та суб'єктивні (самосвідомість, індивідуальні особливості людини тощо) фактори.

Формування соціальних компетентностей людини відбувається в індивідуальній формі і проявляється в різних напрямках її життєдіяльності та спілкування. Формування соціальних компетентностей відбувається ефективніше за наявності наступних складових: цікавість, емоційність, подолання власних страхів та інше.

Культуру молоді характеризує переважна спрямованість на сферу дозвілля, комбінацію активного та пасивного відпочинку, наявність різноманітних заходів.

Аналіз науково-методичної літератури дозволив визначити, що фізична культура й спорт можуть стати ефективним засобом формування

особистості. Вони спрямовують ціннісні орієнтації особистості, розвивають вміння взаємодіяти в команді, лідерські якості, сприяють формуванню позитивного психоемоційного клімату. Саме тому особливої актуальності набуває спортивно-масова робота з використанням елементів анімаційних програм. Серед основних функцій спортивно-масових анімаційних програм виокремлюють: оздоровчу, освітню, пропагандистську та холістичну.

Саме спланована побудова спортивно-масової роботи діяльності та раціональна організація міжособистісної взаємодії сприяє перетворенню групи на колектив.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Особливості організації дослідження

Дослідження проводилося на базі Чорнобаївського НВК, в якому зареєстрований шкільний осередок олімпійської освіти, протягом 2020-2021 рр.

Експеримент проводився у чотири етапи.

На I етапі дослідження (жовтень-грудень 2020 року) нами був проведений аналіз науково-методичної літератури з теми дослідження, визначено апарат дослідження та обґрунтовано його актуальність.

На II етапі (січень – червень 2021 років) проводився аналіз особливостей спортивно-масової роботи на базі дослідження, розглядалися можливості та основні аспекти використання складових олімпійської освіти та спортивних анімаційних програм у спортивно-масовій роботі закладу освіти. Також на даному етапі проводилось вихідне та підсумкове тестування рівня сформованості соціальних компетентностей школярів через рівень сформованості міжособистісних відносин та соціальну активність.

На завершальному етапі (вересень-жовтень 2021 року) нами було опрацьовано отримані дані, проаналізовано результати, сформульовано висновки. На підсумковому етапі здійснювалось оформлення кваліфікаційної роботи згідно встановлених вимог.

Реалізація мети дослідження передбачала виконання наступних кроків: визначення рівня міжособистісних відносин школярів, що приймають активну участь в житті осередку олімпійської освіти Чорнобаївського НВК та школярі, які не займаються даною діяльністю; аналіз цих показників; встановлення впливу спортивно-масової діяльності на показники міжособистісних відносин школярів.

Для ефективного проведення експерименту були виділені дві групи.

До першої експериментальної групи (ЕГ- 1) увійшли учні 6 класу, у кількості 25 осіб, які входять до шкільного осередку олімпійської освіти, приймають активну участь в організації та проведенні різноманітних спортивно-масових заходів, в тому числі Херсонського обласного відділення Національного олімпійського комітету.

До другої експериментальної групи – групи порівняння (ЕГ- 2) увійшли учні 6 класу, у кількості 23 особи, які не входять до осередку, але приймали участь у виховних та спортивно-масових заходах закладу освіти.

Перед початком дослідження було проведено індивідуальні бесіди зі школярами, під час яких відбулося їх ознайомлення з програмою дослідження; кожному із них було запропоновано заповнити індивідуальні картки.

При організації та проведенні дослідження ми припускали, що методичні прийоми та різноманітні виховні ситуації, які характерні для спортивно-масової роботи, особливо змагальний компонент, створюють можливості для самовираження особистості та налагодження певної взаємодії. Важливого значення при цьому набуває ситуація співучасті за успіхи та поразки представників команди.

В процесі спортивно-масової роботи при проведенні заходів враховувались наступні положення:

1. Створювався позитивний емоційний настрій.
2. Здійснювалось стимулювання подолання різноманітних складнощів, підтримувалась взаємодія в команді, взаємодопомога.
3. Формувалась дисциплінованість, організаційні навички, здійснювалась колективна робота

2.2. Характеристика методів дослідження

Завдання кваліфікаційної роботи вирішувалися на основі аналізу науково-методичних джерел, узагальнення практичного досвіду з використанням наступних методів дослідження:

- аналіз, синтез та узагальнення даних науково-методичної літератури;
- спостереження;
- педагогічне тестування [18, 34];
- методи математичної статистики.

Аналіз науково-методичної літератури дозволив виокремити основні аспекти означеної проблеми щодо формування соціальних компетентностей школярів в з використанням засобів спортивно-масової роботи, визначити основні напрямки роботи.

Спостереження за ознаками сформованості соціальних компетентностей проводилось протягом всього періоду дослідження. Матеріали спостережень було використано для обґрунтування отриманих результатів.

В рамках педагогічного тестування були використані:

- параметрична та непараметрична соціометрія (додатки А, Б);
- методика визначення групової згуртованості за Сішором (додаток В);
- методика визначення індексу ізольованості;
- методика оцінки соціально-психологічного клімату групи за В.М. Зав'яловим (додаток Г)

Методика визначення групової згуртованості за Сішором.

Учням пропонувалось відповісти на ряд запитань представлених в додатку В. За результатами дослідження, визначався індекс групової згуртованості (табл. 2.1).

Показники рівнів групової згуртованості

Рівні	Бали
Високий	19 - 15,1
Вище середнього	11,6 - 15
Середній	7 - 11,5
Нижче середнього	4 - 6,9
Низький	4 і нижче

Методика оцінки соціально-психологічного клімату групи за

В.М. Зав'яловим.

Учням пропонується заповнити карту, у якій відображаються показники, що характеризують мікроклімат групи (додаток Г).

Карта складена за принципом полярних суджень. Ліворуч - судження, що розкривають соціально-психологічний клімат з позитивної сторони, праворуч - з негативної сторони. Між полярними судженнями розташовані цифри 3-2-1-0-1-2-3.

Завдання:

1. Вибрати одне з полярних суджень (ліворуч або праворуч), що відображає типову картину взаємин у вашій студентській групі й звичайному настрої в ній;

2. Відзначити кружком одну із цифр, що відповідає ступені виразності кожного показника: високий ступінь виразності – 3; середній ступінь виразності – 2; слабкий ступінь виразності -1.

Якщо в учня труднощі з вибором відповіді, тобто, яке із двох полярних суджень відбиває типовий мікроклімат групи, то необхідно відзначити цифру 0.

Для визначення соціально-психологічного клімату необхідно скласти всі позитивні бали, потім негативні й з більшої суми відняти меншу.

Шкала оцінки ступеня сприятливості соціально-психологічного клімату колективу представлена в таблиці 2.2.

Шкала оцінки ступеня сприятливості соціально-психологічного клімату

Ступінь сприятливості	Бали
Високий	50 - 60
Вище середнього	40 - 49
Середній	21-39
Нижче середнього	11-20
Низький	0 -10

Результати експериментальних досліджень були оброблені за допомогою *методів математичної статистики*.

Програма статистичної обробки експериментальних даних включала в себе визначення оцінок середніх арифметичних величин та аналізу результатів досліджень згідно встановлених норм.

Додатково нами був використаний такий метод математичної статистики як нуль-гіпотеза. Сутність даного методу полягає в тому, що між двома генеральними сукупностями немає очікуваної різниці, а будь-яка різниця є випадковою варіацією.

Перевірка висунутої гіпотези проводилася відповідно до таких положень:

- якщо $T_{сн.} < T_{табл.}$, то нуль-гіпотеза приймається, а різниця результатів пояснюється дією випадкових чинників;

- якщо $T_{сн.} > T_{табл.}$, то нуль-гіпотеза відхиляється, що свідчить про ефективність впливу спортивно-масової роботи на формування соціальних компетентностей школярів.

Непараметричний критерій спостереження ($T_{сн.}$) – це результат математичної обробки, а ($T_{табл.}$) – табличний показник.

Для розрахунку ($T_{сн.}$) застосовували формулу:

$$\hat{O}_{\text{нн.}} = \frac{1}{n_1 \times n_2} \times \sum_{i=1}^c \frac{(n_1 o_{2i} - n_2 o_{1i})^2}{o_{1i} + o_{2i}}$$

де n_1 – абсолютна кількість учнів експериментальної групи;

n_2 – абсолютна кількість учнів групи порівняння;

c – кількість рівнів сформованості досліджуваних якостей;

o_{1i} – абсолютна кількість учнів експериментальної групи, що виявили рівень сформованості досліджуваних якостей підлітків;

o_{2i} – абсолютна кількість учнів контрольної групи, що виявили рівень сформованості досліджуваних якостей.

Зазначимо, що для того, щоб гіпотеза була прийнятою, необхідно отримати показник нуль-гіпотези вищий за $T_{\text{табл.}}$, який дорівнює 4,61.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1. Організаційно-методичні аспекти проведення спортивно-масових заходів з використанням засобів олімпійської освіти

В процесі нашого дослідження нами були проаналізовані підходи до спортивно-масової роботи Чорнобаївського НВК, в якому зареєстрований шкільний осередок олімпійської освіти. Основними напрямками спортивно-масової роботи є: олімпійські уроки, олімпійський куточок, робота фізкультурного активу, спортивно-масові заходи, підготовка та участь у заходах Національного олімпійського комітету.

Основною метою роботи осередку олімпійської освіти та організації спортивно-масової роботи в НВК є заохочення дітей до здорового способу життя, занять фізичною культурою та спортом, формування олімпійських цінностей, залучення до активних занять руховою активністю [5, 9, 19]. Напрямки впливу спортивно-масової роботи на особистість дитини представлені на рисунку 3.1.

Рис. 3.1. Напрямки впливу спортивно-масової роботи на особистість дитини

З метою вирішення поставлених завдань кваліфікаційної роботи, ми проаналізували можливості використання спортивно-масових заходів у формуванні саме соціальних компетентностей учнів. Основні складові спортивно-масових заходів, що впливають на розвиток соціальних компетентностей представлені на рисунку 3.2.

Рис. 3.2. Складові спортивно-масових заходів, що впливають на розвиток соціальних компетентностей школярів

Розглянемо даний підхід на прикладі. Найбільшим спортивно-масовим заходом, до якого готуються учні протягом другого навчального семестру є «Олімпійське лелеченя». Даний захід започатковано НОК України за підтримки Міністерства молоді та спорту України. Організація проведення даного заходу здійснюється протягом навчального року й є підсумковим заходом з олімпійської освіти.

Серед основних завдань даного спортивно-масового заходу виокремлюють:

1. Формування понять учнів щодо необхідності дотримання норм здорового способу життя, занять фізичною культурою та спортом.
2. Формування знань з питань олімпійської освіти.
3. Розвиток особистісних якостей та пізнавального інтересу учнів.

4. Створення творчої атмосфери, формування інтересу до занять фізичною культурою.

5. Виховання морально-вольових якостей, патріотизму, толерантності та інше.

Захід проводиться у декілька етапів: загальношкільний (учні на базі закладу загальної середньої освіти здійснюють відбір у команди, проявляють активність у спортивно-масовій роботі, готують необхідні завдання), районний/міський (проводяться змагання між закладами освіти, учні змагаються участь в спортивних естафетах, теоретичних квестах, презентують спортивно-творчі номери тощо), переможці міського етапу отримують можливість прийняти участь в обласному етапі у місті Києві [7, 13].

Загальна координація проведення заходу здійснюється національним олімпійським комітетом.

Організація першого шкільного етапу здійснюється в контексті спортивно-масової роботи вчителем фізичної культури спільно з адміністрацією закладу освіти. В даному етапі приймають участь учні середніх класів (5-7 класи).

Форми організації та проведення заходів (згідно положення) обирається в залежності від наявності чи відсутності карантинних обмежень в країні. При відсутності обмежень усі спортивно-масові заходи проводяться у формі живого спілкування, при наявності обмежувальних заходів усі конкурси (вікторини, естафети, зустрічі) проводяться в режимі онлайн з використанням сучасних технічних засобів.

З метою дотримання усіх вимог та техніки безпеки місце проведення та кількість учасників мають відповідати встановленим нормам.

Всі спортивно-масові заходи з використанням елементів олімпійської освіти містять наступні складові:

1. Спортивна.
2. Освітня.
3. Культурна.

Основними змістовними елементами є: презентація команди (назва, девіз, емблема, творчий номер), комбінована естафета, рухливі та спортивні ігри, вікторини. Додатково проводяться майстер-класи, презентації проєктів, конкурси та інше.

В процесі підготовки до участі в заходах олімпійського комітету активно використовується спортивна анімація. Під спортивно-масовою програмою з використанням спортивної анімаційної діяльності розуміють певний план спеціально-організованої діяльності.

Базисом технології створення програми спортивно-масового заходу є комплекс різноманітних підходів та прийомів роботи спортивного аніматора та інструкторів по спорту, використання різноманітних додаткових заходів, таких як інвентар, спортивні споруди, складові оточуючого середовища та інше.

Зазначимо, що в будь-якому прийомі роботи аніматора має бути наявна творча складова, яка є стимулом для діяльності, створює необхідний емоційний простір, розширює можливості використання різних форм фізичного виховання. Серед основних творчих аспектів технології створення програм спортивно-масових заходів виокремлюють:

- використання сучасних видів рухової активності;
- використання в програмі показових виступів та творчих номерів;
- використання сучасного обладнання та яскравого інвентарю;
- використання національного українського стилю.

Технологія створення програми спортивно-масових заходів розглядається як певна система й складається з наступних складових:

1. Організаційна – формування вміння взаємодіяти в команді, здатності до спільних дій.

2. Методична – розробка необхідного методичного контенту, сценаріїв, текстів, підбір конкурсів та ігор та інше.

3. Режисерська – поділ аніматорської команди на групи згідно встановлених обов'язків, репетиції.

4. Технічна – підготовка майданчиків, необхідного обладнання та інвентарю.

Ефективність реалізації програми спортивно-масового заходу залежить від рівня підготовленості аніматорів, яке проявляється в умінні знаходити оптимальні шляхи вирішення поставлених завдань, певних проблем тощо, підбирати засоби впливу на особистість, задовольняти потреби учнівської молоді у сучасних видах рухової активності.

Отже, можна сказати, що в процесі реалізації спортивно-масової роботи перш за все вирішуються соціально-педагогічні та психологічні завдання.

Серед основних методів технології створення програми спортивно-масового-заходу виокремлюють:

1. Художній монтаж чи художнє відображення – це творчий метод, який відображає основну суть заходу, думку та бачення організаторів, вимагає певного рівня професійної підготовки.

2. Наочний – відображення змісту інформаційного матеріалу.

3. Театралізація – використання музичного супроводу, різноманітних образів, творчих номерів, декорацій через наскрізну програму заходу. Даний метод спрямований на створення видовищності та емоційності.

4. Ігровий – найбільш популярний метод, який здатен поєднувати інформаційну та образну складові, вирішувати завдання фізичного виховання враховуючи вікові особливості учасників.

Поєднання даних методів дозволяє якнайширше розкрити можливості спортивно-масового заходу, впливати на особистість та

мотивувати її до подальшої активної участі, сприяє популяризації здорового способу життя, занять фізичною культурою та спортом.

Проведення спортивно-масових заходів з великою кількістю учасників потребує використання засобів сценарно-режисерської технології.

Дана технологія базується на принципах драматургії, що використовується при організації масового дійства.

Спираючись на дослідження щодо планування компетентнісно-орієнтованих заходів (http://zdschoolua.blogspot.com/p/blog-page_4.html), нами був адаптований певний конструктор компетентнісно-орієнтованого спортивно-масового заходу (рис. 3.3.).

Як ми бачимо, розроблена модель поділяється на чотири основні блоки:

- Перший блок містить інформацію щодо загальної мети, основних аспектів, які необхідно враховувати під час планування заходу;
- Другий блок містить основні аспекти щодо актуалізації наявних знань учнів, їх вмінь та навичок;
- Третій блок присвячений розкриттю питань щодо особливостей сприйняття інформації;
- Четвертий блок містить підходи до узагальнення отриманих знань, вмінь та навичок.

Зазначимо, що критеріями якості програми спортивно-масового заходу є:

- наявність ігрових,
- музичних,
- мовних прийомів,
- новітніх підходів у її реалізації.

Рис. 3.3. Конструктор компетентнісно-орієнтованого спортивно-масового заходу

Отже, розробка сценарію та його подальше втілення – це певний творчий процес, для якого необхідна фантазія та організованість. Важливого значення при побудові структурних елементів сценарію спортивно-масового заходу є розташування його компонентів на основі хронологічної залежності. Крім загальної структури сценарію розробляються складові його вхідних компонентів: ігор, показових виступів, естафет, конкурсів та інше.

3.2. Результати дослідження рівня міжособистісних відносин як складової соціальної компетентності учнів

В житті кожна людина має необхідність у розвинених навичках орієнтації в різноманітних життєвих ситуаціях, оптимізувати поведінку відповідно до вимог та обставин. На будь-якому етапі життя людина стикається з необхідністю робити важливі й навіть важкі вибори, саме тому кожній особистості необхідний належний рівень міжособистісних відносин, що забезпечують соціальну компетентність особистості.

Належний рівень розвитку соціальної компетентності, здатність будувати відносини, керувати емоційним станом обумовлює успіх людини як в особистісному так й в професійному житті. Якщо необхідні компетентності не формуються в період дитинства, то в подальшому це може привести до негативних наслідків.

В своєму дослідженні ми вирішили проаналізувати вплив засобів спортивно-масової роботи з використанням елементів олімпійської освіти на формування міжособистісних відносин школярів. Ми припускали, що участь в заходах з олімпійської освіти та підготовка до найбільшого заходу «Олімпійське лелечення» сприяють розвитку навичок командної взаємодії, співробітництва та спілкування.

Як зазначалось у другому розділі, експериментальну групу дослідження склали учні 6 класів, які приймають активну участь в житті осередку олімпійської освіти, виконували завдання з підготовки до заходів, регулювали діяльність лідера та команди, приймали рішення в різних ситуаціях.

У ході спостереження та бесід з учнями ми визначали причини несприятливих відношень в групі, які, в більшості, виникали через різноманітність інтересів. В такому випадку, вчителем проводилась бесіда чи дискусія, зняття негативних установок, моделювання певних

ситуацій, які підвищують чи змінюють відношення до «ізолюваного» учня.

Важливе значення у формуванні міжособистісних відносин та зміни несприятливого положення учня в колективі відіграє метод доручення, який активно використовувався в процесі спортивно-масової роботи.

Даний метод полягав у тому, що учню давалося додаткове відповідальне завдання, яке було важливим для усього колективу. При цьому обов'язково необхідно переконати учня в серйозності виконуваного доручення.

Важливим аспектом є створення ситуації успіху – спеціально організовані умови, за яких учень має можливість досягти результатів у певній діяльності. Успіх, як результат виконання доручення, здійснює позитивний вплив на особистість учня, підвищення його самооцінки, закріплює позитивні стандарти поведінки та сприяє формуванню міжособистісних відносин.

Постановка різноманітних значимих завдань перед групою, формування їх перспектив сприяє прогресивному розвитку колективу.

Підготовка до заходу «Олімпійське лелечення» тривала протягом двох місяців, тому мала певні перспективи для розвитку учнівського колективу. В контексті нашого дослідження, учні приймали активну участь в підготовці до «Олімпійського лелечення», розробці творчих завдань (девізу, емблеми, представленні команди тощо), пошуку необхідної інформації для відповідей на питання вікторини, тренувались для проходження комбінованих естафет. Вся означена діяльність дозволяла проявити кращі сторони особистості в активній діяльності.

Додатковою необхідною умовою, за якою спостерігав вчитель фізичної культури, було врегулювання діяльності капітана команди, як лідера групи. Важливість цього обумовлювалась необхідністю створення позитивного психологічного комфорту в групі та умов для самореалізації кожного учня.

В процесі підготовки до заходу нами було структуровано роботу в мікрогрупах, здійснювалось спостереження за черговістю та послідовністю презентації вмінь та навичок, заохочення ініціативи.

Такий підхід до організації роботи сприяв рівності учнів, формуванню відчуття причетності до досягнутого результату. Це сприяло формуванню згуртованості колективу.

Для задоволення прагнень в домінуванні у лідерів колективу їм давалось окреме завдання щодо допомоги в підготовці відстаючих учнів. Таким чином активність лідерів корисно реалізовувалась на практиці.

У врегулюванні конфліктів та знятті емоційної напруги важливу роль відігравав вчитель фізичної культури, як професійно підготовленій людині. Однак, зазначимо, що більш ефективним з боку вчителя є саме попередження означених ситуацій через належну організацію взаємодії учнів.

При формуванні соціальних компетентностей учнів в процесі спортивно-масової роботи з використанням елементів олімпійської освіти ми виходили з того, що учні збагачують власний соціальний досвід за рахунок усвідомлення певних правил та норм, отримання досвіду соціальної взаємодії один з одним.

Важливість використання елементів олімпійської освіти також обумовлювалась наявністю позитивних прикладів міжособистісних відносин вчителів, відомих спортсменів та інше.

З метою закріплення отриманих знань, вмінь, навичок, моделей поведінки тощо використовувався метод рефлексії, під час якого велика увага приділялась самоаналізу та роботі над самовдосконаленням особистісних якостей.

З метою дослідження впливу спортивно-масової роботи на формування міжособистісних відносин учнів, як основи соціальних компетентностей, нами був проведений комплекс соціометричних опитувань, результати яких наведені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Результати соціометричного опитування учнів

Соціометричний статус	Група порівняння				Експериментальна група			
	I тестування		II тестування		I тестування		II тестування	
	Кіл-ть осіб	%	Кіл-ть осіб	%	Кіл-ть осіб	%	Кіл-ть осіб	%
I «зірки»	5	22	8	35	3	12	9	36
II «обираємі»	7	30	11	47	8	32	16	64
III «неприйняті»	8	35	2	9	11	44	-	0
IV «ті, кого зневажають»	3	13	2	9	3	12	-	0
I + II	12	52	19	83	11	44	25	100
III + IV	11	48	4	17	14	56	-	0

Як свідчать дані таблиці 3.1. на початку нашого дослідження в експериментальній групі учні, що мають соціометричний статус «зірки» та «обираємі» склали 44% від усієї групи, відповідно «неприйняті» та «ті кого зневажають» становлять 56%.

Аналізуючи вихідні дані групи порівняння, ми бачимо що соціометричний статус «зірки» та «обираємі» мають 52% учнів, відповідно «неприйняті» та «ті кого зневажають» становлять 48%.

Як вже зазначалось вище, учні експериментальної групи приймали активну участь в житті осередку олімпійської освіти, спортивно-масовій роботі та підготовці до заходу «Олімпійське лелеченя».

Отримані результати підсумкового тестування свідчать, що всі учні тепер належать до сприятливих статусних категорій, а саме 100% учнів відносяться тепер до I та II групи «обираємих». Тобто приріст результату склав 56%.

В той самий час в групі порівняння також відбулись позитивні зміни, які обумовлені активною участю школярів в освітньому процесі та різноманітних спеціально-організованих виховних та спортивно-масових заходах (спортивних святах закладу освіти, олімпійських уроках). Однак, серед учнів групи порівняння 17% школярів залишилися в категоріях з негативним соціальним статусом. Отриманий результат свідчить про приріст показника сприятливих статусних категорій на 31%, що також є свідченням ефективності.

Ріст кількості учнів у сприятливих статусних категоріях ми пов'язуємо з тим, що учні приймали активну участь в заходах олімпійської освіти, особливо в спортивно-масовому заході «Олімпійське лелеченя», що забезпечувало необхідність активної участі у факультативних заняттях з підготовки до нього.

Представлені вище соціометричні дані були піддані обробці, щоб виявити показники сформованості міжособистісних відносин в

досліджуваних групах. Доповнити картину взаємин в цих групах покликаний також такий параметр як ізолюваність учнів.

Ми підраховали число соціометричних «зневажаємих» і виразили це у відсотках. Таким чином, середній індекс ізолюваності групи порівняння знизився з 13% до 9%. В експериментальних групі кількість повністю «зневажаємих» знизився з 12% до 0%. Отже, учням вдалося переглянути своє відношення до окремих особистостей, побачити їхні позитивні якості.

Як вже зазначалось, надзвичайно важливий параметр сформованості міжособистісних відносин, яким є групова згуртованість, що показує також ступінь інтеграції учнівського колективу. Отримані результати представлені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Рівень згуртованості досліджуваних груп (в балах)

Група	Рівень згуртованості	
	Вихідні дані	після експерименту
ЕГ	6,7	15,4
ГП	6,9	13,8

З таблиці 3.2 ми бачимо, що в досліджуваних групах рівень групової згуртованості змінився. В експериментальній групі показник збільшився на 8,7 балів та набув значення високого рівня. В групі порівняння показник згуртованості збільшився на 6,9 балів та набув «вище за середнє» рівень. Зазначимо, що при вихідному тестуванні показники обох груп були нижчі за середній рівень.

Паралельно з розрахунком рівня згуртованості, дослідження дозволило з'ясувати, як самі учні оцінюють колектив і своє самопочуття в ньому. Так, 72% опитаних зізналися, що почувають себе частиною колективу й хотіли б залишитися саме в ньому.

Всі ці змінні - індекс ізолюваності, рівень групової згуртованості - прямо пов'язані із соціально-психологічним кліматом в учнівському

колективі та відображають його характер. Отже, зі зростанням показників благополуччя міжособистісних відносин відповідно оптимізувався соціально-психологічний клімат досліджуваних груп.

З метою більш точної оцінки мікроклімату учнівських груп, ми провели дослідження за методикою В.М. Зав'ялова. Розрахунки показали, що наявний соціально-психологічний клімат групи порівняння оцінюється як «середньо-високий» по ступені сприятливості, а в експериментальній групі - як «високий» (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Оцінка ступеня сприятливості соціально-психологічного клімату
в досліджуваних групах (в балах)**

Група	Ступінь сприятливості
ЕГ	53
ГП	46

Це пов'язане з тим, що кожний із методів формування міжособистісних відносин в учнівському колективі непрямим шляхом сприяв оптимізації соціально-психологічного клімату.

Таким чином, не тільки якісні, але й кількісні показники підтвердили позитивний характер змін, що відбулися в групах.

Дослідно-експериментальна робота дозволила зробити висновок про те, що формуванню взаємин в учнівському колективі сприяє використання засобів спортивно-масової роботи з елементами олімпійської освіти. Формування міжособистісних відносин виявилось можливим при реалізації особистісного підходу, обліку особливостей міжособистісних відносин, цілеспрямованому формуванні міжособистісних відносин через організацію спортивно-масової роботи.

Однією зі складових соціальної компетентності учнів є їх соціальна активність. Нами було проведено додаткове дослідження активності учнів

досліджуваних груп на основі аналізу їх участі у заходах різного рівня та спрямування.

Дані для аналізу нами були отримані за допомогою анкетного опитування учнів, вчителів, та аналізу різноманітних заходів. За допомогою критерію, який характеризується такими показниками, як участь в заході, мотиви участі та ін., були визначені відсоткові показники, що поділяють учнів за ступенем соціальної активності.

Результати аналізу соціальної активності учнів представлені в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4.

Рівні соціальної активності школярів (у %)

Рівні соціальної активності	Експериментальна група	Група порівняння
Високий	41,9	32,8
Середній	40,5	38,9
Низький	17,6	28,3

Аналізуючи результати наведені в таблиці 3.4. ми бачимо, що учні експериментальної групи, що активно приймали участь в житті осередку олімпійської освіти, мають більш високі показники соціальної активності в порівнянні з групою порівняння. Як ми бачимо, в ЕГ високий рівень соціальної активності мають 40,8% учнів, що свідчить про їх активну участь не тільки в спортивно-масових заходах, а й в заходах іншого спрямування. Аналізуючи дані групи порівняння, ми бачимо, що там показник високого рівня мають лише 32,8%.

Опрацювання отриманих результатів щодо соціометричного статусу та рівня згуртованості учнів за допомогою методу нуль-гіпотези дозволило отримати непараметричні критерії ($T_{сп.}$) - 6,68 (ЕГ) та 5,78 (КГ) відповідно. З огляду на те, що отримані нами в ході дослідження коефіцієнти критерію спостереження більші за $T_{табл.}$, яке дорівнює 4,61, то основа нуль-гіпотези відхиляється і приймається гіпотеза про те, що формування соціальних

компетентностей учнів відбуватиметься більш ефективно при залученні дітей до спортивно-масової роботи з використанням елементів олімпійської освіти.

Висновки до розділу 3.

Аналіз результатів проведеного дослідження дозволив підтвердити значення занять фізичною культурою й спортом у формуванні індивідуальних та групових характеристик учнів.

Учні, що мають різнобічний спортивно-масовий досвід (особливо при постійних заняттях в гуртках, секціях чи активній участі в житті осередку олімпійської освіти тощо) перевершують інших дітей за обсягом й інтенсивністю спілкування, показниками самовизначення в колективі.

Спортивно-масова робота, що відрізняється високим рівнем міжособистісної взаємодії, при однаковому рівні педагогічного керування створює більше сприятливі умови для придбання необхідного психолого-педагогічного досвіду.

Отже, активність у спортивно-масових заходах досить тісно пов'язана з активністю й в інших сферах соціальної діяльності.

Таким чином, можна зробити висновок, що засоби фізичної культури й спорту при правильному керуванні відіграють вагомую роль в активізації особистості, впливаючи не тільки на спосіб життя, моральне виховання, але й на соціальне середовище, що її оточує.

ВИСНОВКИ

1. Основними критеріями соціальної компетентності є здатність до спілкування; адекватність поведінки; здатність до співпраці; наявність особистісних характеристик та ціннісних орієнтацій. Структуру соціальної компетентності складають знання, мотивація, ціннісне ставлення, емоційно-вольова регуляція, поведінка та досвід прояву компетентностних показників. Підґрунтям розвитку соціальної компетентності є емоційно-вольова сфера та соціально-комунікативна діяльність.

Спортивно-масова діяльність – це певна спеціально-організована форма проведення дозвілля, яка сприяє задоволенню потреб людини в руховій активності; формуванню основ здорового способу життя; передачі соціального досвіду; формуванню особистісних якостей та необхідних компетентностей; розвитку самостійності, дисциплінованості, вміння працювати в команді та інше. Ефекти від використання спортивно-масових заходів припускають: формування нових соціальних ролей, зміну стереотипів поведінки, розкриття психологічного потенціалу особистості, роботу з формування цінностей, наявність особливих емоційних станів.

2. Технологія створення програми спортивно-масових заходів розглядається як певна система й складається з наступних складових: організаційна, методична, режисерська, технічна. Серед основних творчих аспектів технології створення програм спортивно-масових заходів виокремлюють: використання сучасних видів рухової активності, показових виступів та творчих номерів, сучасного обладнання та яскравого інвентарю, національного українського стилю.

Ефективність реалізації програми спортивно-масового заходу залежить від рівня підготовленості аніматорів, яке проявляється в умінні знаходити оптимальні шляхи вирішення поставлених завдань, підбирати засоби впливу на особистість, задовольняти потреби учнівської молоді у сучасних видах рухової активності.

3. У ході спостереження та бесід з учнями ми визначали причини несприятливих відношень в групі, які, в більшості, виникали через різноманітність інтересів та сформували експериментальну та контрольну групи. Учні експериментальної групи приймали активну участь в підготовці до «Олімпійського лелеченя». Учні групи порівняння приймали участь лише в спортивно-масових заходах закладу освіти.

Отримані результати тестування свідчать, що наприкінці дослідження 100% учнів експериментальної групи тепер належать до сприятливих статусних категорій, приріст результату склав 56%. В групі порівняння також відбулись позитивні зміни, які обумовлені активною участю школярів в освітньому процесі та різноманітних спортивно-масових заходах. Однак, серед учнів групи порівняння 17% школярів залишилися в категоріях з негативним соціальним статусом, тоді як приріст показника сприятливих статусних категорій склав 31%. Таким чином, середній індекс ізольованості групи порівняння знизився з 13% до 9%. В експериментальних групі кількість повністю «зневажаємих» знизився з 12% до 0%.

Аналіз показників групової згуртованості в експериментальній групі збільшився на 8,7 балів та набув значення високого рівня, в групі порівняння він збільшився на 6,9 балів та набув «вище за середнє» рівень. Наявний соціально-психологічний клімат групи порівняння оцінюється як «середньо-високий», а в експериментальній групі - як «високий». Учні експериментальної групи, також мають більш високі показники соціальної активності в порівнянні з групою порівняння - 40,8% та 32,8% відповідно.

При опрацюванні отриманих результатів за допомогою методу нуль-гіпотези нами були отримані непараметричні критерії - 6,68 (ЕГ) та 5,78 (ГП) відповідно, що свідчить про те, що формування соціальних компетентностей учнів відбуватиметься більш ефективно при залученні дітей до спортивно-масової роботи з використанням елементів олімпійської освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абраменко Н. Ю. Роль психолого-педагогической поддержки в процессе становления социальной компетентности школьника. *Психология и педагогика: методика и проблемы практического применения*. 2011. № 23. С. 124-128.
2. Антонова О.Є., Маслак Л.П. Європейській вимір компетентнісного підходу та його концептуальні засади. *Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 81-109.
3. Беккер Н. В. Основы формирования социальной компетентности школьников. *Научно-педагогическое обозрение*. 2015. № 2 (8). С. 54-62.
4. Белицкая Г. Э. Социальная компетентность личности. М.: ИП РАН, 2009. 245 с.
5. Булатова М.М., Єрмолова В.М. Олімпійська освіта у системі навчально-виховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах України. К. : Олімпійська література, 2007. 44 с.
6. Булатова М.М., Усачов Ю.А. Сучасні фізкультурно-оздоровчі технології у фізичному вихованні. *Теорія і методика фізичного виховання*. К. : Олімпійська література, 2008. С. 320–354.
7. Васильева О.В., Барабанова В.Б. Олимпийская парадигма развития современного спортивного мышления. *Физическая культура: воспитание, образование, тренировка*. 2004. №2. С. 2-5.
8. Глузман О. В. Базові компетентності : сутність та значення в життєвому успіху особистості. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 2. С. 51–61.
9. Георгиадис К. Теоретические основы олимпийского образования. *Наука в олимпийском спорте*. 2007. №2. С.3-16.

10. Гончарова-Горянська М. В. Соціальна компетентність : поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів. *Рідна школа*. 2004. №7-8. С. 71-74.

11. Гуманістично спрямований виховний процес і становлення особистості: теоретично-метод. Проблеми виховання дітей та учнівської молоді. К.: ВіРА Інсайт, 2001. 339 с.

12. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – Київ, 2008. 1040 с.

13. Єрмолова В. М. Олімпійська освіта: теорія і практика. К.: НОК, 2011. 335 с.

14. Кольцова О.С. Педагогічні аспекти організації фізкультурно-оздоровчої діяльності школярів. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Херсон: ХДУ, 2014. Вип. 66. С. 175-179.

15. Кольцова О.С. Популяризація здорового способу життя та занять спортом засобами олімпійської освіти. *Наука і освіта: науково-практичний журнал*. Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, 2015. Вип. 4 (СXXXIII). С. 96 – 100

16. Кольцова О.С., Кострікова К.С. Впровадження олімпійських цінностей у компетентісну освіту нової української школи. *Традиції та інновації у підготовці фахівців з фізичної культури та фізичної реабілітації*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (22-23 березня). К.: Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, 2019. С.16

17. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ, 2004. 112 с.

18. Кравченко Т. В. Діагностика рівня соціалізованості учнів початкових класів. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук, праць. Київ, 2008. Вип. II. С. 165-175.

19. Куликова Л.М. Олимпийское образование школьников в период педагогической практики. *Физическая культура: воспитание, образование, тренировка*. 2003. №4. С. 15-16

20. Кучина Т.Д. Соціальна компетентність підлітка: шляхи формування і діагностика. URL: <https://en.calameo.com/books/004263914f7f5ab63db61>.

21. Лубышева Л.И. Современный ценностный потенциал физической культуры и спорта и пути его освоения обществом и личностью. *Теория и практика физической культуры*. 1997. №6. С.10-13.

22. Лянной М., Рибалко П., Ганчева В., Красилов А. Методика управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в сучасних закладах середньої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2019, № 4 (88). URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/26-1.pdf>

23. Марущак О.М. Поняття компетентності у педагогічній діяльності. *Креативна педагогіка: [наук.-метод. журнал]*. – Житомир: Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся», 2016. Вип. 11. С. 97-108.

24. Мацола М., Фартушок Л. Фізична культура в процесі формування всебічно розвиненої особистості. URL: <http://dspu.edu.ua/hsci/wp-content/uploads/2017/12/004-24.pdf>

25. Мухтаров М.А., Кольцова О.С., Коваль В.Ю. Спортивна анімація як засіб популяризації занять фізичною культурою та спортом. *Основи побудови тренувального процесу в циклічних та екстремальних видах спорту: збірник наукових праць*. Харків : ХДАФК, 2021. Вип.5. С. 157-164. URL: http://journals.uran.ua/cvs_konf/issue/archive.

26. Ніколаєнко С. Освіта в інноваційному просторі. *Освіта України*. 2006. №60-61. С. 2-21.

27. Ніколаєску І. А. Формування соціальної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних

освітніх стандартів : науково-методичний посібник ОПОПП. Черкаси, 2014. 76 с.

28. Очаківський І.А. Розвиток ключових компетентностей учнів на уроках фізичної культури. URL: <https://vseosvita.ua/library/tema-rozvitok-klucovih-kompetentnostej-ucniv-na-urokah-fizicnoi-kulturi-176124.html>

29. Пилоян Р.А., Суханов А.Д. Физическая культура как объект познания в аспекте психологической теории деятельности. *Теория и практика физической культуры*, 2005. №1. С. 40-45.

30. Про загальну середню освіту: закон України від 05.09.17 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.

31. Свириденко С. Соціально-педагогічний аспект формування здорового способу життя. *Соціально-педагогічні проблеми сучасної середньої та вищої освіти в Україні*. Житомир: ЖДПУ, 2002. С. 189–191.

32. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. Вікова та педагогічна психологія. К.: Просвіта, 2001. 416 с.

33. Смагіна Т. М. Поняття та структура соціальної компетентності учнів як наукова проблема. *Вісник Житомирського державного університету : педагогічні науки*. 2010. Вип. 50. С. 138-142.

34. Социометрия Дж. Морено: методика, процедура, обработка результатов. Социограмма. URL: http://psyfactor.org/lib/-sociometriya_moreno.htm

35. Тараненко І. Г. Розвиток життєвої компетентності та соціальної інтеграції: досвід європейських проблем. Кроки до компетентності та інтеграції у суспільство. За ред. І. Єрмакова. Київ, 2000. С. 37-40.

36. Фізична культура особистості і цінності фізичної культури. URL: https://ua-referat.com/фізична_культура_особистості_і_цінності_фізичної_культури.

37. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2001. Ч. 1. 272 с.

38. Шпайхер О.І. Розвиток компетентного підходу до навчання учнів на уроках фізичної культури. URL: <https://naurok.com.ua/rozvitok-kompetentnostnogo-pidhodu-do-navchannya-uchniv-na-urokah-fizichno-kulturi-163425.html>.

39. Шумейко В.О. Формування здоров'язберігаючої компетентності учнів засобами фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи у Славгородській ЗОШ І-ІІІ ст. URL: <https://vseosvita.ua/library/formuvanna-zdorovazberigaucoi-kompetentnosti-uchniv-zasobami-fizkulturno-ozdorovcoi-ta-sportivno-masovoi-roboti-u-slavgorodskijzos-i-iii-st-257844.html>

40. ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning. URL: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/annex-recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Соціометричне опитування

Просимо вас відповісти на запитання. Запишіть свою відповідь у вигляді прізвищ учнів з вашого класу.

Прізвище _____ Дата _____

З ким із групи ви б поїхали в інше місто, щоб прийняти участь в якомусь заході?

1-й вибір _____

2-й вибір _____

План спостереження взаємин в учнівському колективі

1. Модальність взаємин (позитивні / негативні, нейтральні, байдужні та ін.).
2. Динаміка міжособистісних відносин і їхнього розвитку (інтенсивність, прогрес/регрес, стійкість/нестійкість).
3. Ступінь психологічної близькості (дружба, товариство, приятелювання, ворожнеча).
4. Конфлікти в колективі (частота, тривалість, причини виникнення, число конфліктуючих).
5. Ситуації взаємодопомоги (або відмови від її).
6. Характер і норми в міжособистісному спілкуванні.
7. Характер міжособистісної взаємодії учнів у ході різних форм навчання.

Параметрична та непараметрична соціометрія.

Соціометрична процедура може проводитися у двох формах. Перший варіант - непараметрична процедура. У цьому випадку випробуваному пропонується відповісти на питання соціометричної картки без обмеження числа виборів. Таким чином, теоретично можливе число зроблених кожним членом групи виборів у напрямку до інших членів групи в зазначеному прикладі буде дорівнює $(N-1)$, де N - число членів групи. Точно так само й теоретично можливе число отриманих суб'єктом виборів у групі буде дорівнює $(N-1)$. Отже, зазначена величина $(N-1)$ отриманих виборів є

основною кількісною константою соціометричних вимірів. При непараметричній процедурі ця теоретична константа є однаковою як для індивідуума, що робить вибори, так і для будь-якого індивідуума, що став об'єктом вибору.

При опитуванні без обмеження виборів у соціометричній картці після кожного критерію повинна бути виділена графа, розміри якої дозволили б давати досить повні відповіді. При опитуванні з обмеженням виборів праворуч від кожного критерію на картці є стільки вертикальних граф, скільки виборів ми припускаємо дозволити в даній групі.

В рамках нашого дослідження, розраховуємо позитивний й негативний статус в групах.

Індекс соціометричного статусу групи визначається за формулою:

$$C_i = \frac{\sum_{j=1}^N (R_i^+ + R_i^-)}{N-1}$$

де C_i - соціометричний статус,

R^+ і R^- - отримані вибори,

Z - знак алгебраїчного підсумовування числа отриманих виборів,

N - число членів групи.

Індекс емоційної експансивності j -члена групи вираховується за формулою

$$E_j = \frac{\sum_{j=1}^N (R_j^+ + R_j^-)}{N-1}$$

де E_j - емоційна експансивність j -члена,

R_j - зроблені /членом вибори (+, -).

Із психологічної точки зору показник експансивності характеризує потребу особистості в спілкуванні.

Індекс емоційної експансивності групи вираховується по формулі:

$$Ag = \frac{\sum_{j=1}^N \left(\sum_{j=1}^N R_j^{(+,-)} \right)}{N}$$

де A_g - експансивність групи,

N - число членів групи,

$R_j (+, -)$ - зроблені j -членом вибори.

Індекс показує середню активність групи при рішенні завдання соціометричного тесту.

Додаток Б

Оцінка студентами міжособистісних відносин у своїй групі

Перед вами кілька питань, на деякі з них дані можливі варіанти відповідей. Ви можете вибрати одну із запропонованих відповідей, поставивши напроти неї будь-який знак, або записати свою власну відповідь у вільній формі. Від щирості ваших відповідей залежить точність нашого дослідження.

1. Як можна охарактеризувати взаємини у вашому класі?

- 1) дружні;
- 2) товариські;
- 3) приятельські;
- 4) байдужні;
- 5) напружені;
- 6) суперницькі;
- 7) ворожі.

Свій варіант відповіді:

2. Наскільки комфортно ви себе відчуваєте у своєму класі?

3. Чи є у вас друзі у вашому класі? Як багато?

4. Як часто ви збираєтеся класом поза рамками занять (для відпочинку, розваг та ін.)?

- 1) часто;
- 2) іноді;
- 3) рідко;
- 4) ніколи.

Додаток В

Визначення індексу групової згуртованості Сішора

Перед вами п'ять питань із декількома варіантами відповідей на кожний. Уважно прочитайте кожне з десяти суджень і виберіть найбільш підходящу для вас відповідь. Пам'ятайте, що немає ні поганих, ні гарних відповідей. Від щирості ваших відповідей залежить точність дослідження.

I. Як би ви оцінили свою приналежність до класу?

1. Почуваю себе її членом, частиною колективу (5).
2. Беру участь у більшості видів діяльності (4).
3. Беру участь в одних видах діяльності й не беру участь в інші (3).
4. Не почуваю, що є членом класу (2).
5. Живу й існую окремо від нього (1).
6. Не знаю, важко відповісти (0).

II. Перейшли б ви в інший клас, якби представилася така можливість (без зміни інших умов)?

1. Так, дуже хотів би перейти (1).
2. Скоріше перейшов би, чим залишився (2).
3. Не бачу ніякої різниці (3).
4. Швидше за все залишився б у своєму класі (4).
5. Дуже хотів би залишитися у своєму класі (5).
6. Не знаю, важко сказати (0).

III. Які взаємини між членами вашого класу?

1. Краще, ніж у більшості колективів (3).
2. Приблизно такі ж, як і в більшості колективів (2).
3. Гірше, ніж у більшості колективів (1).
4. Не знаю (0).

IV. Яке ваше відношення до лідерів у класі?

1. Позитивне (3).
2. Рівне (2).

3. Скоріше негативне (1).

4. Не знаю (0).

V. Яке відношення до навчання у вашім колективі?

1. Краще, ніж у більшості колективів (3).

2. Приблизно такі ж, як і в більшості колективів (2).

3. Гірше, ніж у більшості колективів (1).

4. Не знаю (0).

Додаток Г

Оцінка соціально-психологічного клімату групи

(за методикою В. М. Зав'ялова)

1.	У класі звичайно бадьорий і життєрадісний настрій.	3210123	У класі звичайно подавлений і похмурий настрій.
2.	Клас активний, працездатний.	3210123	Клас пасивний, інертний.
3.	Обстановка в класі спокійна, ділова.	3210123	Обстановка в класі нервозна, напружена.
4.	У класі учні почувають себе затишно.	3210123	У класі учні почувають себе незатишно.
5.	Учні знають і почувають, що клас якщо буде потреба захистить і підтримає їх.	3210123	У учнів немає впевненості в підтримці класу у важку хвилину.
6.	Учні ставляться одне до одного із симпатією.	3210123	Взаємини в класі відрізняються антипатією
7.	Колектив справедливо ставиться до всіх своїх членів.	3210123	Колектив ділиться на „обираємих” й „зневажаємих”, необ'єктивний в оцінці окремих членів групи.
8.	Відносини окремих учнів усередині колективу характеризуються взаєморозумінням, тактовністю, співробітництвом у загальних для колективу справах.	3210123	Угрупування усередині колективу конфліктують між собою, їхні члени замикаються у своїх інтересах, не хочуть розуміти інших.
9.	Конфлікти в класі виникають рідко, по серйозних причинах, вирішуються справедливо й доброзичливо.	3210123	Конфлікти в класі виникають часто, вирішуються важко, болісно.
10;	У важких ситуаціях клас гуртується, керується принципом «Один за всіх і всі за одного».	3210123	У важких ситуаціях у колективі виникає неухважність, сварки, взаємні докори.

11.	Новачки почувають до себе доброзичливе й турботливе відношення класу.	3210123	Клас проявляє байдужність або недоброзичливість до новачків.
12.	Учням подобається бути разом в закладі освіти й поза ним.	3210123	Учні не прагнуть бути разом, кожний живе своїми інтересами.
13.	Учні люблять свій клас, радіють його успіхам, засмучуються невдачам.	3210123	Учні свій клас не цінують. Байдужні до його досягнень, легко погоджуються на перехід в інший клас.
14.	Учні серйозно ставляться до навчання, прагнуть до нових знань.	3210123	Навчання не вважається першорядною справою, прагнення до навчальних успіхів не заохочується.
15.	У класі панують вимогливість і нетерпимість до ледарів і прогульників.	3210123	До ледарів і прогульників у класі ставляться поблажливо.
16.	Учні беруть активну участь у громадському житті класу.	3210123	Учні пасивні в суспільному житті класу.
17.	У класі серйозно ставляться до розподілу суспільних доручень, враховуються побажання й схильності кожного.	3210123	Доручення розподіляються за принципом «аби тільки не мені».
18.	Учні з бажанням включаються в трудові справи класу.	3210123	Клас не легко підняти на загальну справу.
19.	Актив класу має авторитет і довіру.	3210123	В активі класу перебувають люди, що не користуються підтримкою колективу.
20.	Відносини між класом й вчителями характеризуються доброзичливістю, співробітництвом.	3210123	Відносини класу з вчителями характеризуються антипатією, конфліктністю.